

Spolkové právo: právně samostatné organizační jednotky

Ivo Telec*

I. ÚVOD

Právní otázka spolkových organizačních jednotek jako právnických osob patří mezi témata, která mohou mít až nečekaný hospodářský význam. Přitom až na výjimky se jedná o téma považované za právně marginální, které je na okraji hlavního proudu právního zájmu. Ve skutečnosti nejde o věc nijak okrajovou, uvědomíme-li si například, jak poměrně vysoké finanční dotace český stát někdy poskytuje z příslušných rozpočtových kapitol na zájmovou činnost některým spolkům. Neposkytuje je pouze stát, ale i některé jiné subjekty veřejného práva z veřejných rozpočtů. Zda-

leka však nejde pouze o to, kdo je příjemcem dotací a kdo je investuje či využívá. Mnohem více jde o právní bezpečí a zároveň o ničem (ani právním předpisem) nenarušenou atmosféru svobody.

Mít jistotu o právním postavení jednotlivých spolků a jejich právně samostatných organizačních jednotek je věcí právního bezpečí a jistoty smluvních vztahů.

V tomto právně pozitivistickém pohledu rozvádím některé myšlenky ze svého díla předchozího, na něž navazují.¹ Stejně tak si všímám, ač opožděně, právní diskuse k tomuto specifickému tématu.²

Na zvolené téma je třeba nahlížet pohledem dvou

* Doc. JUDr. Ivo Telec, CSc., Katedra občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity, Brno

¹ Viz TELEC, I.: Spolkové právo. 1. vyd. Praha: C. H. Beck 1998. Též srov. další literaturu a judikaturu tam uvedenou a pozdější; viz např. R 15/95, rozs. 94/97 (Soud. judik.), usn. ÚS 50/98. Z další literatury viz např. TELEC, I.: Vzor spolkových stanov. 1. vyd. Brno: Spolek na ochranu soutěžitelů a spotřebitelů 1998.

Při psaní tohoto příspěvku jsem též vycházel z dokumentace spolkového a nadačního práva, vedené katedrou občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně.

² Viz CHALUPA, L.: Právní subjektivita organizačních jednotek občanských sdružení podle zákona č. 83/1990 Sb. Právní rádce, 1998, č. 1, s. 9–10. ŠAMOŘIL, K. – POŠÍVALOVÁ-PALSOVÁ, M.: Právní subjektivita organizačních jednotek občanských sdružení. Právní rádce, 1998, č. 5, s. 40.

českých, původně československých, spolkových zákonů. Ty mají, jako zvláštní soukromoprávní zákony, přednost před obecnou úpravou právnických osob v obecných ustanoveních občanského zákoníku, která se uplatní pouze podpůrně. Leč zrovna v našem případě významně, jak ještě dále uvidíme.

Jedná se o tyto dva zvláštní zákony: *zákon č. 83/1990 Sb., o sdružování občanů*, ve znění pozdějších předpisů, a *zákon č. 116/1985 Sb., o podmínkách činnosti organizací s mezinárodním prvkem v Československé socialistické republice*, ve znění pozdějšího předpisu. – Odmyslíme-li si neodmyslitelné, a to ustanovení čl. 20 *Listiny základních práv a svobod* o politickém právu spolčovacím, jako o lidském právu ústavně zaručeném, které má na území České republiky každý, tedy i každý cizinec bez ohledu na mezistátní vzájemnost.

Oba předpisy českého spolkového práva měly být s účinností od 1. 1. 2001 zrušeny a nahrazeny novým a jediným spolkovým zákonem. Ten měl mj. obnovit dnes opuštěný spolkový rejstřík (katastr) s veřejnou sbírkou listin. Vládní návrh tohoto nového zákona však Poslanecká sněmovna – značně neuváženě a pod právně neodborným vlivem – zamítla v květnu 2000.³ Nutno říci, že obnově spolkového rejstříku, resp. katastru dříve nic nebránilo. Bylo možné ji provést poměrně jednoduchou novelou, o které se léta jen hovořilo.

Klíčovým ustanovením je v našem pohledu § 6 odst. 2 písm. e) cit. zák. č. 83/1990 Sb., podle něhož je – *ad eventum* – obligatorní obsahovou náležitostí stanov též ustanovení o organizačních jednotkách, pokud budou zřízeny a pokud budou jednat svým jménem. Pokud jde o cit. zák. č. 116/1985 Sb. platí v tomto ohledu, že se řídí analogií se zákonem o sdružování občanů, resp. postupem jeho přiměřené aplikace; (viz § 5 a § 6 odst. 2 cit. zák. č. 116/1985 Sb.).

Pro zjednodušení pohledu vycházím z předpokladu, že organizační jednotka jednající svým jménem je právní osobou, jak jí má na mysli ustanovení § 18 a násl. obč. zák.

Vycházím též z toho, že má-li být organizační jednotka spolku právně samostatná, tedy, má-li být právní osobou, musí mít stanoveny všechny zákonné atributy právní osoby, jak je stanoví soukromé právo, neboť jde o právní osobu (a to o korporaci) soukromého práva. Nemusí tak být ve stanovách určeno *expressis verbis*, nicméně stanovení těchto obecných právních atributů musí ze stanov alespoň vyplývat. Jedná se o určení názvu, sídla a jednatelského oprávnění (statutárního orgánu) právně samostatné organizační jednotky; (viz § 19b až 20 obč. zák.).

Nicméně obecnými právně teoretickými otázkami

mi právnických osob se přitom nezabývám.⁴ Nezabývám se ani legálními pojmovými znaky právní osoby podle občanského zákoníku, které platí i pro náš případ.

Terminologicky se přidržuji starších právních výrazů „hlavní“ a „vedlejší“ spolek, původně převzatých do českého odborného názvosloví právního ze spolkového práva rakouského, které považují za právně výstižné a slohově ústrojné i dnes.

II. DOBA 1989 – 31. 12. 1991 A DÁLE

a) POLITICKÉ PRÁVO SPOLČOVACÍ

Naznačená doba je počítána od času obnovy státem liberálně chápaného politického práva spolčovacího, k níž došlo na konci roku 1989 v bývalém Československu. Ještě na počátku této doby obecně platil, pokud šlo o vznik spolku jako právní osoby, koncesní systém podle tehdejšího zákona č. 68/1951 Sb., o dobrovolných organizacích a shromážděních, ve znění pozdějších předpisů, a podle některých dalších tehdejších předpisů. Výjimkou byl – pod tlakem mezinárodního společenství – vznik pouze odborových organizací

V březnu 1990 byl tento zákon z doby nesvobody zrušen a nahrazen dosud platným cit. zák. č. 83/1990 Sb., který je obecně pojat na veřejnoprávním principu registrace a u odborových organizací a organizací zaměstnavatelů ještě volněji.

U organizací s cizím prvkem neboli u zahraničních spolků působících na našem území v režimu cit. zák. č. 116/1985 Sb. však nedošlo k upuštění od uplatňování státně koncesního režimu ani do dnešních dnů. Soudě alespoň podle přetrvávající správní praxe Ministerstva vnitra. Mělo se tak stát až v roce 2000 s účinností od 1. 1. 2001, a to pomocí nového, ústavně konformního, spolkového zákona. Jak již bylo řečeno, jeho vládní návrh nebyl přijat.

Nutno však uvážit ustanovení § 6 *ústavního zákona č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky*.

Jelikož příslušná ustanovení cit. zák. č. 116/1985 Sb. nebyla uvedena do souladu s Listinou, pokud jde o politické právo spolčovací, zůstávají sice platná, nicméně od 1. 1. 1992 ztratila účinnost. Na tom nic nemění ani pozdější dekonstitucionalizace cit. úst. zák. č. 23/1991 Sb. na obyčejný zákon, ústavně provedená roku 1992 (při zachování jeho formálního označení „ústavní“ zákon).

Z těchto ústavních důvodů vyplývá, že ani ve

³ K vládnímu návrhu tohoto zákona viz STUNA, S. – ŠVESTKA, J.: Nad některými otázkami připravovaného zákona o spolcích. Právní rozhledy, 1999, č. 10, s. 517 an. Kritiku sněmovního zamítnutí vládního návrhu tohoto zákona viz ADÁMKOVÁ, K.: O potřebnosti „nepotřebného“ zákona o spolcích. Právní rozhledy, 2001, (v tisku).

⁴ K tomu viz např. HURDÍK, J.: Právní osoby. (Obecná právní charakteristika). 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita 2000, s. 119 an.

správní praxi nesmí být postupováno podle neúčinných, ač stále platných, zákonných ustanovení. To, že tato ustanovení byla přijata v době nesvobody a že se v nich uplatňoval tuhý státní dirigismus je právně pozitivisticky vzato jen další sociální skutečností navíc. Sama o sobě však tato historická skutečnost nemá význam na platnost ani účinnost citovaného zákona z roku 1985.

b) SPOLKOVÉ HOSPODAŘENÍ A VLASTNICTVÍ

Ani předpis z roku 1951, ani předpis z roku 1985, resp. 1990 neměl, resp. nemá bližší anebo jakkoli zvláštní ustanovení o majetkoprávním postavení právně samostatných organizačních jednotek. Zákon z roku 1990 ponechává tuto věc stanovám. Ponechává ji tedy na vůli hlavního spolku jako zakladatele svých organizačních jednotek.

Dříve tomu tak bylo proto, že v námi sledované době platila – a československé spolkové právo legislativně-systematicky doplňovala – ustanovení hospodářského zákoníku o hospodaření občanských sdružení (dříve „společenských organizací“); (viz část čtvrtá, § 97 an. hosp. zák.)⁵ Velkou a podstatnou novelou hospodářského zákoníku, účinnou od 1. 5. 1990, byla tato ustanovení sice terminologicky pozměněna, nicméně jejich obsah a účel zůstal nezměněn a platil do konce roku 1991; tzn. do té doby, dokud platil hospodářský zákoník (do 31. 12. 1991).

V době před 1. 1. 1992 platilo podle § 101 hosp. zák., že spolkové stanovy mohly určit, které „nižší organizační složky“ a „ústřední orgány“ mohly svým jménem nabývat práv a zavazovat se. Zákoník znal i některé zvláštnosti majetkoprávní, které korespondovaly dobovým (a posléze přežívajícím) právním doktrínám, institutům, terminologií a politické a právní ideologií.

Jednalo se například o ustanovení § 100 odst. 2 hosp. zák., podle něhož před 1. 1. 1992 dispozitivně platilo, že majetek občanských sdružení (rozuměj spolků) byl ve vlastnictví organizace (rozuměj hlavního spolku) jako celku, pokud stanovy neurčily jinak.

Pro „nižší organizační složky“ a „orgány“ – pokud stanovy určily, že byly právníckými osobami – v té době platilo, že k majetku hlavního spolku jako celku, který využívaly k plnění svých úkolů, měly zákonné právo hospodaření. Neměly k němu právo vlastnické, neboť tento majetek nebyl jejich. Rozsah práva hospodaření s cizím majetkem byl vymezen stanovami nebo opatřením ústředního orgánu spolkové; (viz § 101 hosp. zák.). S tímto majetkem, k němuž měly právo hospodaření, však měly spojeno nejen právo

užívací, ale též právo dispoziční, spojené s vlastní majetkovou odpovědností; (viz § 103 hosp. zák.).

O tomto starém československém právu hospodářském (a spolkovém) se zmiňuji takto podrobněji z toho důvodu, že některá jeho omezení dodnes ve spolkovém právním životě přežívají. Přežívá přitom spíše jen to, co omezuje právně samostatnou organizační jednotku ve prospěch hlavního spolku jako celku. To, co se v této souvislosti naopak vyskytuje méně, je bývalá dispoziční volnost vedlejších spolků, pokud se jednalo o nakládání s majetkem celku.

Hospodářský zákoník byl zrušen s účinností od 1. 1. 1992 obchodním zákoníkem. Nový obchodní zákoník nemá žádné ustanovení, které by upravovalo předchozí spolkovou materii, jak ji znal předchozí hospodářský zákoník.

Ani občanský zákoník, který byl podstatnou měrou novelizován roku 1991 s účinností ke dni 1. 1. 1992 a který od té doby stanoví obecnou úpravu právníckých osob, nemá žádné ustanovení, které by upravovalo předchozí spolkovou materii, jak byla stanovena v hospodářském zákoníku. Občanský zákoník, stejně jako ani obchodní zákoník, neřeší otázku spolkového vlastnictví ani otázku jiných hospodářských poměrů spolkových. (Vyjma obecného případu zániku.) Není ani žádný věcný důvod, proč by tak měl činit.

Nicméně ani zákon o sdružování občanů nemá (a nikdy neměl) ustanovení o spolkovém vlastnictví. Pouze hovoří o zásadách hospodaření a o majetkovém vypořádání pro případ zániku. V době platnosti hospodářského zákoníku totiž věc hospodářských poměrů spolkových, včetně vlastnictví, řešil hospodářský zákoník.

Od zrušení hospodářského zákoníku, tj. od 1. 1. 1992, není otázka spolkového vlastnictví zvlášť řešena žádným zákonem. Proto platí obecná ustanovení občanského zákoníku, resp. Listiny základních práv a svobod a mezinárodního řádu lidských práv.

c) DÍLČÍ PRÁVNÍ ZÁVĚR

Z výše uvedeného vyplývá dílčí právní závěr, že od 1. 1. 1992 platí pro právo spolkového vlastnictví, tedy i pro vlastnické právo právně samostatných organizačních jednotek (vedlejších spolků), obecný právní režim, a to jako pro jakoukoli jinou právníckou osobu.

Jinými slovy, je-li spolková organizační jednotka právníckou osobou, pak jí je od 1. 1. 1992 se vším všudy, tedy včetně své majetkové samostatnosti a odpovědnosti, kterou má proto (*eo ipso*), že byla zřízena k tomu, aby právně jed-

⁵ Blíže viz ZAHRADNÍČKOVÁ, M.: K právní úpravě společenských organizací v hospodářském zákoníku. Arbitrážní praxe, 1985, č. 12, s. 449 an. Pokud jde o stanovy kriticky viz FUTEJ, D. – BOROVSKÁ, M.: Několko úvah nad normami spoločenských organizací. In: OROSZ, L. (ed.): Aktuálne otázky rozvoja štátu a práva v súčasnej etape budovania socializmu v ČSSR. (zborník). 1. vyd. Košice: Univ. P. J. Šafárika 1989, s. 26 an.

nala vlastním jménem (a pro sebe). Od tohoto dne je sama o sobě vždy způsobilým vlastníkem všeho, co od tohoto dne nabylo, neboť je právnickou osobou zákonem nijak neomezenou.

Zda majetek nabytý od 1. 1. 1992, ať movitý nebo nemovitý, hmotný nebo nehmotný, si právně samostatná organizační jednotka ponechá pro sebe, anebo nikoli, například tím, že jej zcizí ve prospěch hlavního spolku a zřídí si jen právo užívací anebo tím, že jej bez dalšího převede třetímu, je věcí její svobodné vůle. (Blíže viz dále).

Proto od 1. 1. 1992 vedle sebe vždy samostatně existuje jednak vlastnické právo spolku jako takového (spolku hlavního), jednak vlastnické právo jeho organizační jednotky (spolku vedlejšího); a to za předpokladu, že vedlejší spolek je právně samostatný; tzn., je-li právnickou osobou ve smyslu cit. zák. č. 83/1990 Sb. nebo cit. zák. č. 116/1985 Sb., resp. podle občanského zákoníku.

III. NEPLATNOST STANOV PRO ROZPOR S OBČANSKÝM ZÁKONÍKEM

Z hlediska časové osy, která se promítá do platnosti spolkových stanov, pokud jde o právně samostatné organizační jednotky, můžeme rozlišit několik případů.

1. Stanovy, které byly přijaty před 1. 1. 1992 v době platnosti hospodářského zákoníku a které omezují způsobilost právně samostatné organizační jednotky nabývat práva a povinnosti vlastním jménem a na svůj účet (pro sebe) ve smyslu tehdejších ustanovení hospodářského zákoníku (§ 101 věta druhá), jsou i nadále platné.

Žádný zákon, ani občanský zákoník, ani obchodní zákoník, nejenže tyto stanovy, resp. jejich část nezabavil platnosti, ale ani nepřikázal přizpůsobit dosavadní stanovy nově nastalému právnímu stavu od 1. 1. 1992. Zda se tak stalo podle určitého věcného záměru, anebo jen v důsledku legislativního opomenutí, je věcí jinou.

2. Stanovy, které byly přijaty od 1. 1. 1992, nesmí obsahovat žádné omezení právně samostatných organizačních jednotek, pokud jde o jejich způsobilost k právním úkonům, včetně způsobilosti nabývat majetek pro sebe a zcizovat jej ve prospěch jiného. Pokud by se tak přesto stalo, byly by takové stanovy, resp. jejich část, absolutně právně neplatné pro rozpor s donucujícím ustanovením § 19a odst. 1 obč. zák., podle něhož lze tuto způsobilost omezit pouze zákonem; (viz § 39 obč. zák.). (Blíže viz níže.)

3. Může nastat i třetí případ, a praxe to dosvědčuje, kdy původní stanovy, přijaté před 1. 1. 1992, byly po 31. 12. 1991 změněny. Pokud šlo o takovou

změnu, že způsobilost již vzniklých vedlejších spolků k právním úkonům byla jakkoli omezena, a to např. ve prospěch hlavního spolku, byla by taková změna neplatná pro rozpor se zákonem; (viz shora). Po výše uvedeném datu totiž taková změna, jež je zášahem do právní autonomie vedlejší právnické osoby, postrádá jakoukoli legální oporu. Chybí k ní legální zmocnění. (Blíže viz níže.)

Ke druhému a třetímu případu lze poznamenat následující.

Oba spolkové zákony, které přicházejí v úvahu, způsobilost právně samostatných vedlejších spolků k jejich právním úkonům nijak neomezují. Neomezují ji ani žádný jiný zákon.

Díky ustanovení § 6 odst. 2 písm. e) cit. zák. č. 83/1990 Sb., které jako obsahovou náležitost stanov uvádí „ustanovení o organizačních jednotkách, pokud budou zřízeny a pokud budou jednat vlastním jménem“, má svůj právní význam pouze z hlediska právně organizačního, resp. statutárního; a to vzhledem ke sledovanému účelu. Tímto účelem je umožnit vznik právně samostatné organizační jednotky, je-li to vůlí hlavního spolku, resp. jeho zakladatelů. Tedy umožnit vznik další, samostatné, právnické osoby, ať jakkoli spřízněné či propojené.

Citovanou dikci nelze chápat ve smyslu § 19a odst. 1 obč. zák. Tzn. tak, že by z ní zakladateli vznikalo též právo omezit způsobilost jím založené (cizí) právnické osoby k právním úkonům. *Ratio legis* § 6 odst. 2 písm. e) cit. zák. č. 83/1990 Sb. nespočívá v omezení právního jednání, nýbrž ve vzniku právnické osoby.

Omezení způsobilosti k právním úkonům podle § 19a odst. 1 obč. zák. musí být stanoveno zákonem. Tak, jak je ostatně v některých speciálních zákonných případech, sledujících zvláštní a mimořádné obecné nebo veřejné zájmy, mimo náš předmět zkoumání provedeno.⁶

Toto ustanovení občanského zákoníku, které dovoluje státu zasáhnout formou zákona do svobody vůle právnické osoby, nelze chápat jinak než v úzkém výkladu jako omezení „přímo“ a „pouze“ zákonem. Jedná se totiž o tak významné prolomení zásady svobodné vůle právnické osoby – a ve vztahu ke třetím osobám o prolomení zásady dobré víry – že nelze věc ponechat pouze na aktu soukromoprávním, o který by se jednalo v případě omezení pouhými stanovami či dokonce jen na podkladě stanov vydaným vnitřním předpisem (provozním řádem apod.). Obsah a rozsah tohoto omezení by zůstal veřejně neznám, což nelze v právním státu připustit s ohledem na nutnost právního bezpečí.

Zhola jinou věcí, o kterou může jít, je to, zda vedlejší spolek bude, či nebude svá nabytá práva vykonávat v souladu, nebo v rozporu s dobrými mravy

⁶ Blíže viz JEHLIČKA, O. – ŠVESTKA, J. – ŠKÁROVÁ, M. ET AL.: Občanský zákoník. Komentář. 5., přepr. vyd. Praha: C. H. Beck 1999, s. 102 an.

a oprávněnými zájmy hlavního spolku a třetích osob. To je však věcí výkonu práva; (§ 3 odst. 1 obč. zák.). Nikoli věcí omezení způsobilosti k právním úkonům. K docílení toho, aby někdo jednal mravně a s ohledem na jiného není zapotřebí jej hned omezovat ve způsobilosti k právním úkonům. Takováto „prevence“ by byla nepřiměřená.

IV. NĚKTERÉ OTÁZKY VZTAHU HLAVNÍHO A VEDLEJŠÍHO SPOLKU

a) PRÁVNÍ TITUL A VÝKON PRÁVA

Věcnou otázkou, která ovšem nemá podle platného práva žádný právní význam, je, zda je dnešní samostatné majetkové uspořádání hospodářsky účelné, anebo nikoli. Stejně tak, zda je, či není účelné pro spolkový ruch a pro výkon ústavně zaručeného politického práva spolčovacímho.

Chce-li spolek (rozuměj hlavní spolek) od 1.1. 1992 zřídit svou právně samostatnou organizační jednotku (právní osobu), musí počítat s tím, že majetek jí nabytý bude jejím samostatným (vlastním) majetkem. Podobně to platí i o jejích závazcích, resp. o celém jmění takové organizační jednotky, a o její odpovědnosti. Hlavní spolek ovšem na druhé straně neručí za závazky vedlejšího spolku, ledaže by takové ručení na sebe zvlášť převzal.

Jestliže tedy chce hlavní spolek užívat majetku spolku vedlejšího (majetku právně cizí osoby), musí mu k tomu vedlejší spolek, jakožto vlastník, zřídit právní titul.

Hlavní spolek nesmí bránit vedlejšímu spolku ve výkonu jeho vlastnického práva; např. v tom, aby vedlejší spolek svůj majetek zcizil nebo zatížil.

Podobně to platí například i o tom, že hlavní spolek nesmí bránit vedlejšímu spolku kupříkladu v jeho samostatném členství ve třetí právnické osobě či v jeho majetkové účasti na třetí právnické osobě, včetně jejího založení aj.

b) ZDRŽOVACÍ ZÁVAZEK

Obecně nelze vyloučit, že právně samostatná organizační jednotka na sebe dobrovolně převezme závazek zdržet se nakládání se svým majetkem bez určitého právního projevu (vyjádření nebo souhlasu) spolku hlavního. Je-li to projevem její svobodné vůle, nelze jí v tom bránit.

Úskalí však může spočívat v tom, je-li to skutečně projevem svobodné vůle takové právnické osoby a jakým způsobem, kdy a vůči komu byl tento projev učiněn. Otázkou také je, zda se vůbec jedná o závazek vedlejšího spolku strpět zásahy hlavního spolku do svobodného nakládání se svým majetkem, anebo zda jde o příkaz, popř. podmínku hlavního spolku jako zakla-

datele, projevem v zakládacím právním úkonu (stanovách), jímž byla organizační jednotka zřízena jako právnická osoba.

Diskusní právní otázkou je, zda sám fakt obsažení ustanovení, které omezuje majetkoprávní (nebo jiné) právní jednání právně samostatné organizační jednotky, ve stanovách hlavního spolku stačí k tomu, aby tento právní úkon (přijetí stanov) hlavního spolku bylo možno zároveň chápat i jako souhlasný projev druhé strany s jeho obsahem; tzn. jako projev dobrovolně převzatého sebeomezujícího závazku ze strany právně autonomní organizační jednotky coby právně cizí právnické osoby. *Nota bene* v době přijetí stanov ještě neexistující právnické osoby, protože jako první musel z povahy věci vzniknout hlavní spolek jakožto zakladatel spolku vedlejšího coby jiné právnické osoby.

Ke konečnému závěru by bylo zapotřebí právně posoudit konkrétní okolnosti tvorby vůle, jejího projevu a konsensu u těchto právnických osob. Nicméně již nyní obecně předjímám, že něco takového (rozuměj vznik sebeomezujícího závazku) nebude možné, pokud by se to přičilo obecné zásadě svobodné vůle a jejímu vyjádření v obecných ustanoveních občanského zákoníku.

Nutno totiž vyjít z toho, že se jedná o svobodný vznik závazkově právního vztahu dvou stran; (srov. § 34 a násl. obč. zák.).

O zakladatelsky omezující příkaz či podmínku hlavního spolku jít nemůže, protože by to znamenalo omezení způsobilosti založené právnického osoby k právním jednáním. (K tomu viz výše výklad k ustanovení § 19a odst. 1 obč. zák.). Dodejme jen, že o nic takového se nejedná ani v jiných případech; např. u založení dceřinných společností aj.

c) OCHRANA DOBRÉ VÍRY TŘETÍHO

Úskalí, na něž nutno brát zřetel, může také spočívat v dobré víře třetích osob. Spolkové stanovy ani jiné vnitřní dokumenty spolku nejsou ze zákona veřejně přístupné. Není stanovena ani žádná zákonná domněnka jejich veřejné známosti apod. Třetí osoba (nabyvatel majetku vedlejšího spolku) nemusí nic vědět o obsahu vztahu mezi vedleším a hlavním spolkem. Nemusí proto nic vědět ani o event. dispozičních zvláštlostech či omezeních, pokud jsou.

Jestliže by vedlejší spolek takový soukromoprávní závazek, převzatý vůči spolku hlavnímu, porušil, je třeba chránit dobrou víru třetí osoby (nabyvatele) v to, že majetek nabyl od vedlejšího spolku po právu. Neboť to je jednou z obecných zásad všeho soukromého práva, na které třeba trvat. Zásada *bona fide* se v našem případě projevuje doktrinálně, a to právní domněnkou dobré víry nabyvatele, jež by musela být vyvrácena důkazem opaku (zlé víry).

Na podporu ochrany dobré víry třetího a rovněž *per analogiam* srov. § 133 obč. zák., podle něhož je omezení jednatelských oprávnění jednatele společnosti

s ručením omezeným, provedené ve společenské smlouvě, stanovách nebo valnou hromadou společníků, neúčinné vůči třetím osobám. Podobně srov. § 191 odst. 2 obch. zák., pokud jde o představenstvo akciové společnosti. V těchto případech se sice jedná o omezení statutárního orgánu, nicméně podstata věci, tj. právní ochrana dobré víry třetího, je podobná. Účel je shodný.

d) JINÉ SOUVISÍCÍ OTÁZKY

Námi sledovaná podstata toho, že právně samostatná organizační jednotka je právní osobou znamená, že se tato osoba chová vůči hlavnímu spolku jako **právně cizí osoba s vlastní právní odpovědností** a majetkovou samostatností. A to i tehdy, je-li personálně (člensky) projena s hlavním spolkem.

Pokud si hlavní spolek nepřeje, aby jím zřízená organizační jednotka byla právní osobou, nechť ji zřídí pouze jako **právně nesamostatné těleso**. Kupříkladu jako místní pobočku bez právní subjektivity. To, zda učiní tak, či onak, je věcí jeho svobodné vůle, kterou projevuje ve stanovách, jež může podle své vůle změnit. Tuto volbu mu nelze vzít.

Přitom je možno, aby vedoucí **právně nesamostatné organizační jednotky** byl oprávněn jednat navenek jménem spolku jako takového, a to ve věcech, které se týkají této jednotky; (srov. § 20 obč. zák.).

To, co někdy může v praxi vést ke zřízení organizačních jednotek s právní subjektivitou je to, že takové jednotky jsou zároveň **účetními jednotkami**, které mají blíže ke členům, a tedy i k různým dílčím, drobným a přitom mnohočetným účetním případům. V opačném případě by hlavní spolek musel vést účetnictví, které by v sobě sloučilo všechny případy. Podobně to platí i o řadě otázek daňových, statistických apod. věcí z oboru **práva veřejného**.

Na druhé straně ale můžeme poukázat na to, **chce-li hlavní spolek, aby jeho organizační jednotka byla právně samostatná v oboru práva veřejného**, dost dobře by jí neměl bránit v právní samostatnosti též v oboru práva soukromého. Ryze právně – a obecně – by zde mělo platit, **buď vše, nebo nic**.

7. ZÁVĚR

Z výše uvedeného dílčího závěru, jakož i z celého předchozího textu vyplývá zobecňující právní závěr o tom, že je-li od 1. 1. 1992 hlavním spolkem zřízena právně samostatná organizační jednotka, jedná se o **právní osobu**, jejíž způsobilost k právním úkonům je všeobecná, totiž **zákonem neomezená**. – Ledáže z povahy věci vyplývá, že určitý právní úkon osobního rázu může vykonat pouze fyzická osoba. O to nám však nejde.

Předpokladem je, že byla zřízena podle práva; tzn. v souladu se **stanovami**, které jsou **platné** jako právní úkon ve smyslu občanského zákoníku.

Taková právní osoba právně jedná jako kterákoli jiná právní osoba, protože její způsobilost k právním úkonům není zákonem omezena. Omezit ji pouze stanovami se přiči občanskému zákoníku.

Proto je věcí hospodářského, personálního a dalšího uvážení, zda je vhodné, anebo nikoli zřizovat vedlejší spolky jakožto právní osoby.

De lege ferenda lze uvážit, zda by český stát měl, či neměl pomoci **budoucího** spolkového zákona dovolit omezení způsobilosti právně autonomních vedlejších spolků k právním úkonům; a to prostřednictvím práva hlavního spolku (zřizovatele) přijmout omezující ustanovení ve stanovách. K úvaze se nabízí celá škála variant, o nichž lze odborně diskutovat. Vždy je přitom nezbytné dbát obecně soukromoprávní zásady svobodné vůle, jakož i ochrany dobré víry.

Svou roli mohou hrát i otázky centralizace a decentralizace, samosprávnosti, soběstačnosti, samofinancování apod. A to jak z pohledu politického práva společného, tak i s ohledem na teorii a praxi řízení a organizace. Významná je proto i míra samosprávnosti a vlastní činnosti, včetně obsahu činnosti, organizační jednotky. Čím je tato míra větší, tím více jí fakticky svědčí svoboda majetkových dispozic, nedílně spjatá s odpovědností.

Nikoli na posledním místě má svůj význam též otázka mravní. Ta spočívá v otázce, zda to, co bylo osobně vytvořeno nebo získáno, a to ze soukromých i veřejných zdrojů, například místní skupinou v místních podmínkách a díky této místní skupině nebo díky místním podmínkám, má, či nemá být svým způsobem „zespolečenštěno“ pro všechny spolky. Nepředpojatou odpověď na tuto otázku hledáme nejen v právním předpisu, ale v první řadě v citu pro dobro a spravedlnost (právním citu) a v přirozených vztazích, nenarušených žádným psychickým násilím ani záští.

SUMMARY

The article deals with a special topic of the Czech association law: the autonome units of association under the Czech civil law which are the legal persons under this law. Some historical remarks are mentioned including the political right to associate and some economical questions. Legal remarks on the property of the associations and of its autonome units are mentioned, too.